

Waar gaat deze infokaart over?

Deze infokaart beschrijft de sociale omgeving van de volwassen bevolking in Brabant en de Oosterschelderegio (Zeeland). De 'sociale omgeving' is een verzamelnaam voor de deelname, betrokkenheid en binding van mensen met het maatschappelijk leven. Naast het hebben van of het gemis aan sociale relaties, betreft dit ook de 'maatschappelijke participatie'. Hieronder wordt verstaan: het kunnen vervullen van sociale en maatschappelijk rollen op een voor de persoon zelf zinvolle manier [1]. Deze infokaart beschrijft de aspecten eenzaamheid, verenigingsleven en vrijwilligerswerk.

Kerngegevens

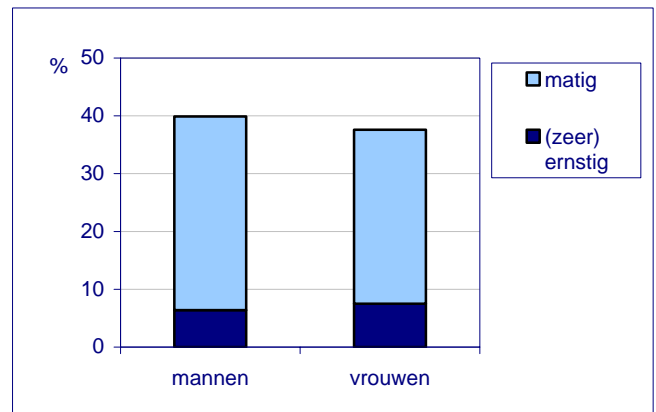
- 7% van de volwassenen tot 65 jaar is (zeer) ernstig eenzaam en 32% is matig eenzaam.
- 45-55 jaar is de leeftijd met het hoogste percentage (zeer) ernstig eenzamen.
- 21% van de niet-Westerse allochtonen is (zeer) ernstig eenzaam.
- Sociale eenzaamheid komt meer voor dan emotionele eenzaamheid maar is minder vaak (zeer) ernstig.
- 56% is lid van een vereniging of club: 39% is lid van een sportvereniging of sportclub en 25% van een andere vereniging of club.
- 24% doet vrijwilligerswerk.

■ Sociale relaties

Zeven procent volwassenen (zeer) ernstig eenzaam

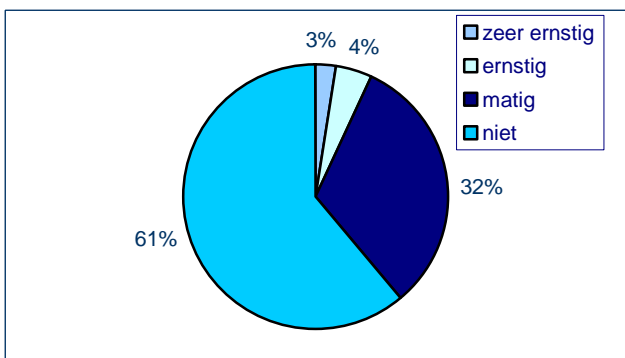
Eenzaamheid is het subjectief ervaren van een onplezierig of ontoelaatbaar gemis aan (kwaliteit van) bepaalde sociale relaties. Veel factoren beïnvloeden het hebben van sociale relaties en de steun die men ontvangt, o.a.: persoonlijkheid, gezondheid, opleidingsniveau, stedelijkheid, levensfase en life-events. Een gemis aan sociale relaties hangt samen met meer psychische ongezondheid en een ongunstiger beloop van ziekten [2].

Van de 19 t/m 64 jarigen is 7% (zeer) ernstig eenzaam volgens de gemisintensiteitsschaal. Een grote groep volwassenen (32%) is matig eenzaam. De eenzaamheid is gemeten met behulp van een schaal van 11 vragen. De score op deze schaal vormt een objectieve maat voor eenzaamheid. Deze score wordt in 4 klassen ingedeeld: niet eenzaam (0-2), matig eenzaam (3-8), ernstig eenzaam (9-10) en zeer ernstig eenzaam (11).

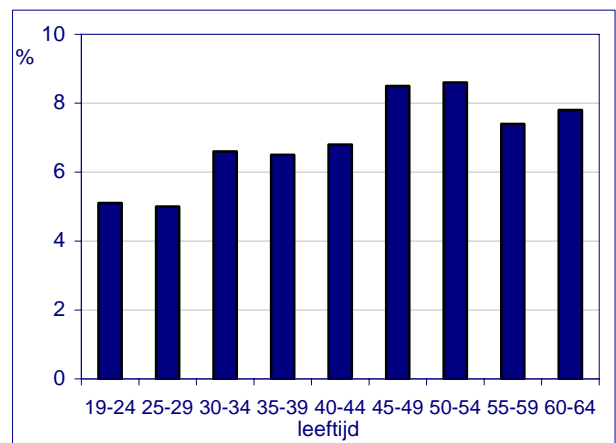

Figuur 2. Eenzaamheid mannen en vrouwen

Vrouwen zijn vaker (zeer) ernstig eenzaam dan mannen (respectievelijk 8% en 6%). Het totale percentage eenzamen is bij mannen echter hoger dan bij vrouwen omdat meer mannen matig eenzaam zijn (totaal mannen 40%, vrouwen 38%).

Figuur 1. Eenzaamheid 19- t/m 64-jarigen

Figuur 3. (Zeer) ernstige eenzaamheid naar leeftijd

Het percentage (zeer) ernstig eenzamen neemt toe met de leeftijd bij volwassenen van 19- t/m 64-jaar (figuur 3). De top ligt in deze groep bij 45 tot 55 jarigen, daarna neemt het per-

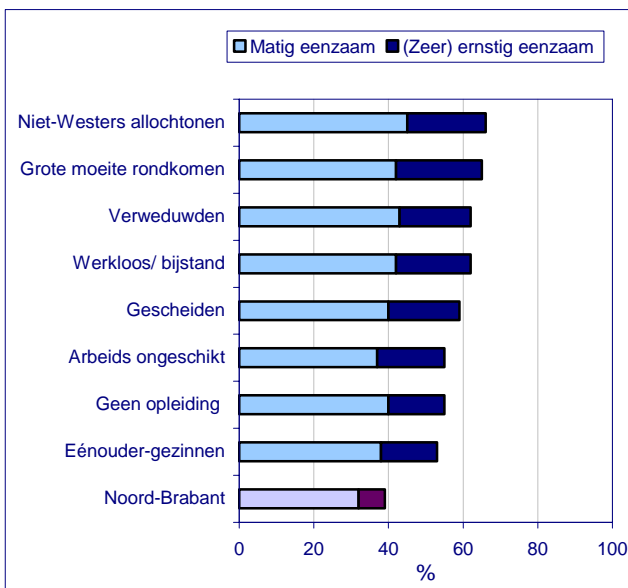
centage eenzamen weer wat af. De 19 tot 30 jarigen zijn het minst vaak (zeer) ernstig eenzaam.

Ongeveer een kwart van de Nederlanders geeft aan zich wel eens eenzaam of verlaten te hebben gevoeld (1999, CBS). Volgens de gemisintensiteitsschaal is 33% van de Nederlanders van 18 tot 90 jaar matig tot zeer ernstig eenzaam (2003, van Tilburg) [3].

Veel niet-Westerse allochtonen eenzaam

Naast geslacht en leeftijd zijn er andere factoren die samenhangen met eenzaamheid. Risicogroepen zijn in het bijzonder: niet-Westerse allochtonen, mensen met grote moeite om rond te komen van hun inkomen, weduwen of weduwnaars, werklozen, gescheiden mensen, arbeidsongeschikten, mensen zonder opleiding of alleen lager opgeleid en éénoudergezinnen. In figuur 4 is het percentage eenzamen binnen deze subgroepen weergegeven.

Weliswaar in mindere mate, kan eenzaamheid ook meer voorkomen bij: westerse allochtonen, mensen met een MAVO of LBO opleiding, huisvrouwen of –mannen en in sterker verstedelijkte gemeenten.

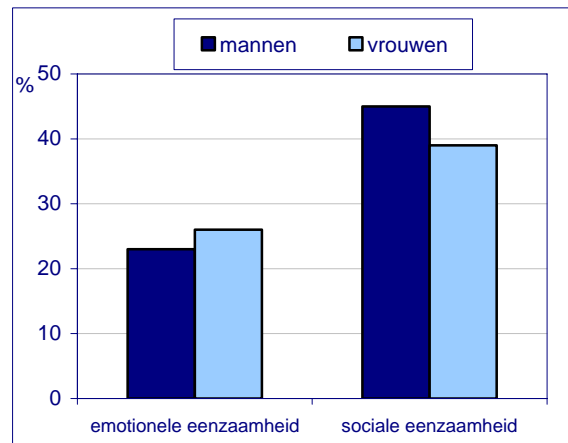
Figuur 4. Percentage eenzamen per risicogroep

Emotionele eenzaamheid is vaker (zeer) ernstig

Eenzaamheid is onder te verdelen in emotionele en sociale eenzaamheid. Bij emotionele eenzaamheid is er sprake van het gemis van intimiteit in persoonlijke relaties, of gemis van een vertrouwenspersoon. Bij sociale eenzaamheid is het aantal of de kwaliteit van de persoonlijke relaties minder dan gewenst. Beide aspecten worden berekend met de gemisintensiteitsschaal en kunnen ieder apart of samen voorkomen.

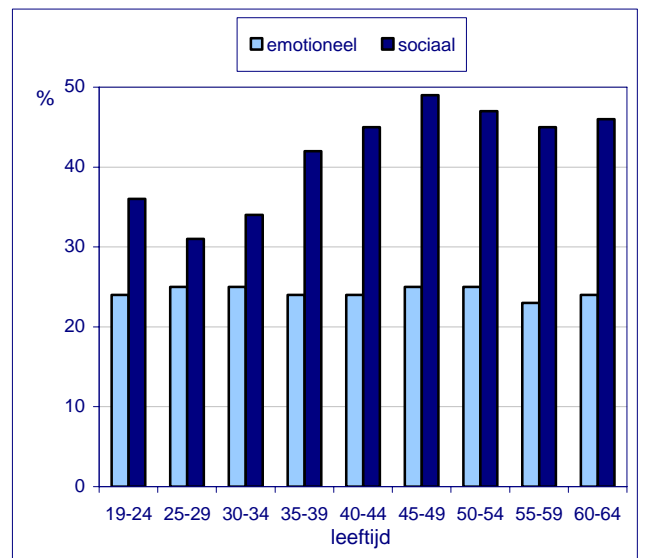
Sociale eenzaamheid komt vaker voor dan emotionele eenzaamheid (respectievelijk 42% en 24%). Bij 19% van de volwassenen is er een combinatie van beide typen eenzaamheid. Van de mensen die emotioneel eenzaam zijn is 28% (zeer) ernstig eenzaam, terwijl dat bij sociale eenzaamheid geldt voor 17% van de mensen.

Emotionele eenzaamheid komt bij vrouwen vaker voor (vrouwen 26% en mannen 23%) en sociale eenzaamheid komt bij mannen vaker voor (mannen 45% en vrouwen 39%). Zie figuur 5.

Figuur 5. Emotionele en sociale eenzaamheid naar geslacht

De emotionele eenzaamheid is vrij constant over de leeftijds-categorieën bij volwassenen tot 65 jaar, terwijl de sociale eenzaamheid variabel is met de leeftijd (figuur 6). Bij de 45 t/m 49 jarigen is deze het hoogst (49%) en bij de 25 t/m 29 jarigen het laagst (32%).

Figuur 6. Emotionele en sociale eenzaamheid naar leeftijd

■ Maatschappelijke participatie

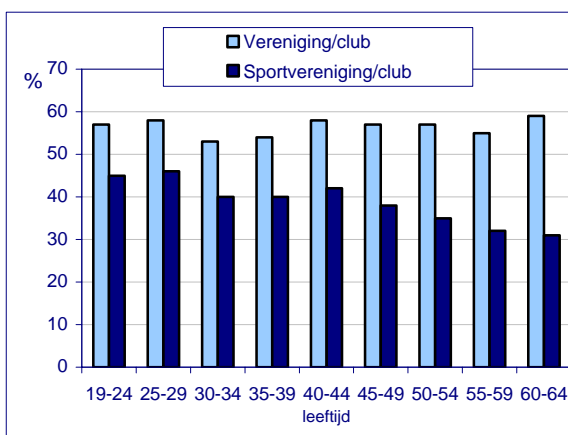
Helpt volwassenen lid van een vereniging, kwart is vrijwilliger

Deelname van mensen aan het openbare en georganiseerde sociale leven is zowel voor de maatschappij als geheel, als voor het individu zinvol. Het maatschappelijke middenveld is de intermediair tussen overheid, markt en burgers van waaruit publieke sociale taken worden uitgevoerd [4]. Verenigingen en vrijwilligerswerk maken deel uit van dit middenveld.

Vrije tijd wordt steeds belangrijker voor Nederlanders. Tussen 1995 en 2000 is de gemiddelde hoeveelheid vrije tijd per persoon afgenomen van 47 uur naar 45 uur per week. Dit komt door een hogere arbeidsparticipatie. De beschikbare vrije tijd wordt wel intensiever gebruikt en er wordt ook meer geld per uur aan besteed. Belangrijk aspecten van vrije tijd zijn de vrijheid, de zelfontplooiing, de sociale contacten en in mindere mate de ontspanning [4].

Ruim de helft van de volwassenen is lid van een vereniging of club (56%). In de regio Zuidoost-Brabant is dit zelfs 61%. Voor een groot deel gaat het om een sportvereniging of sportclub (39%) en 25% is lid van een ander type vereniging of club. In de Oosterschelderegio is het percentage volwassenen dat lid is van een sportvereniging het laagst (29%) van alle GGD-regio's. Landelijk daalde het percentage sporters bij verenigingen van 60% in 1991 tot ruim 55% in 2003, terwijl het totaal aantal sporters een stijgende trend laat zien [4].

Mannen zijn vaker lid van een vereniging of club dan vrouwen. Het percentage mensen dat lid is van een sportvereniging of club daalt met de leeftijd, van 45% (19-24 jarigen) naar 31% (60-64 jarigen). Dit wordt gecompenseerd door lidmaatschappen van andere verenigingen bij de oudere leeftijdscategorieën.

Figuur 7. Lidmaatschap vereniging naar leeftijd

Mensen met een niet-Nederlandse (met name niet-Westerse) etniciteit zijn minder vaak lid van een vereniging. Ook mensen in éénoudergezinnen, lageropgeleiden, werklozen, arbeidsom-

geschikten en mensen die (grote) moeite hebben om rond te komen zijn minder vaak lid van een vereniging.

Hoe groter de mate van verstedelijking van een gemeente hoe minder mensen lid zijn van een vereniging. Er zijn ook regionale verschillen: De GGD-regio Oosterschelde heeft relatief de minste verenigingsleden en de GGD-regio's Hart voor Brabant en Zuidoost-Brabant de meeste.

Veel (vervroegd) gepensioneerden zijn vrijwilliger

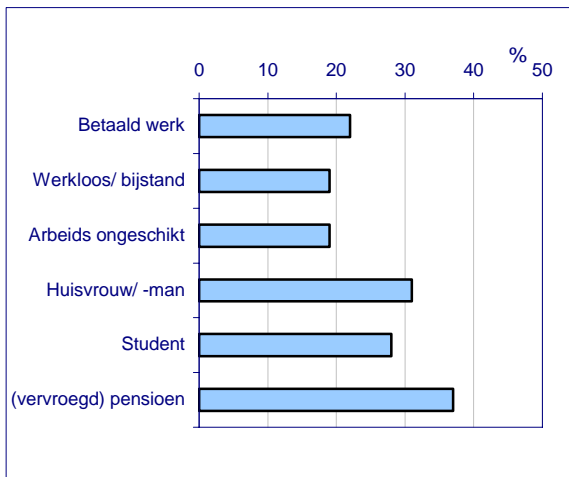
Vrijwilligerswerk is 'werk dat in enig georganiseerd verband onverplicht en onbetaald wordt verricht ten behoeve van anderen of de samenleving'. Door dit werk worden maatschappelijke diensten en voorzieningen toegankelijker. De persoonlijke baten voor de vrijwilliger bestaan uit contacten met anderen, erkenning en waardering en verbreding van de levenservaring. Vrijwilligers worden ingezet in drie soorten verbanden: professionele instellingen (b.v. verpleeghuizen, jongerenwerk, politie), vrijwilligersorganisaties (b.v. sportclub, burenhulp) en zelforganisaties (b.v. ouderenbond, milieubeweging) [5].

Van de volwassenen tot 65 jaar verricht 24% vrijwilligerswerk. Volgens landelijke cijfers verricht een kwart tot eenderde van de Nederlandse bevolking vrijwilligerswerk. De actieve vrijwilliger wordt getypeerd als een persoon in de leeftijd tussen 46-75 jaar, die over veel tijd beschikt, een bescheiden inkomen heeft en wat hoger opgeleid is dan gemiddeld. Daarnaast heeft hij of zij een brede interesse en gebruikt weinig tijd voor eigen liefhebberijen en kijkt weinig televisie. De politieke voorkeur neigt naar een christelijke partij [5].

Ook in Brabant en de Oosterschelderegio zijn 40-plussers, de huishoudens met thuiswonende kinderen en de 1-persoonshuishoudens de groepen die het meeste vrijwilligerswerk doen. Mannen geven vaker aan dat ze actief zijn dan vrouwen. Het aandeel vrijwilligers stijgt met het opleidingsniveau: van 12% bij mensen met uitsluitend lager onderwijs tot 30% bij HBO/WO geschoolden. Werkenden, werklozen en arbeidsongeschikten zijn minder vaak vrijwilliger dan huisvrouwen/mannen, studenten en (vervroegd) gepensioneerden (figuur 8).

Mensen die financieel enige moeite hebben om rond te komen, of moeten opletten, zijn vaker vrijwilliger dan mensen die geen financiële problemen hebben. Autochtone Nederlanders zijn vaker vrijwilligers dan allochtone Nederlanders. In niet-verstedelijkte gemeenten is het aandeel vrijwilligers het hoogst (31%) en in grotere steden het laagst (19%). De GGD-regio Zuidoost-Brabant heeft het hoogste percentage vrijwilligers en West-Brabant het laagste.

Er is landelijk geen duidelijk dalende trend te zien in het aantal vrijwilligers. Wel is er een verschuiving te zien in de motivatie van de vrijwilliger: van collectieve plicht naar individueel motief, met een inzet van beperkte duur. Binnen de vrijwilligersorganisaties is sprake van een toenemende professionalisering [5].

Figuur 8. Percentage vrijwilligers naar werksituatie

Oosterschelderegio

In de Oosterschelderegio is 5% (zeer) ernstig eenzaam. Van alle GGD-regio's het laagste percentage. Daarentegen is het percentage matig eenzame volwassenen juist het hoogst namelijk 36%. Emotionele eenzaamheid komt in de Oosterschelderegio vergeleken met de andere regio's met 21% het minst voor, sociale eenzaamheid juist het meest: 49%.

In de Oosterschelderegio is 50% lid van een vereniging of club, lager dan in Brabant. 29% is lid van een sportvereniging, dit percentage is het laagst van alle GGD-regio's. Vrijwilligerswerk wordt door 28% van de volwassenen gedaan. Dit is na Zuidoost-Brabant (29%) het hoogste percentage van de onderzochte regio's.

Opvallende verschillen tussen gemeenten:

Borsele

Borsele heeft het laagste percentage (zeer) ernstig eenzamen: 4%. Het aandeel matig eenzamen is iets lager dan gemiddeld. Borsele heeft het hoogste percentage dat lid is van een vereniging of club (60%). Dit geldt ook voor het percentage dat lid is van een sportvereniging (36%). Ook heeft de gemeente Borsele veruit het hoogste percentage vrijwilligers (35%).

Goes

De gemeente Goes heeft het hoogste percentage volwassenen dat eenzaam is: 38% is matig eenzaam en 7% is (zeer) ernstig eenzaam. Het is daarbij vooral de emotionele eenzaamheid die hoger is dan gemiddeld. Verder valt op dat Goes het laagste percentage volwassenen heeft dat vrijwilligerswerk doet (25%).

Kapelle

De gemeente Kapelle wijkt niet opvallend af van de overige gemeenten. Het percentage dat lid is van een (sport) vereniging is iets hoger (54%) dan gemiddeld.

Reimerswaal

Het percentage eenzamen is in de gemeente Reimerswaal vergelijkbaar met het gemiddelde in Zeeland. Reimerswaal heeft het laagste percentage dat lid is van een vereniging of club (42%).

Tholen

In Tholen is het percentage dat eenzaam is vergelijkbaar met gemiddeld in de Oosterschelderegio. Dit geldt ook voor de sociaal eenzamen. Het percentage dat emotioneel eenzaam is, blijkt hier juist het laagst van alle gemeenten te zijn (18%). Lidmaatschap van een club is vergelijkbaar met het gemiddelde, maar daarvan zijn relatief minder mensen lid van een sportvereniging (25%).

Schouwen-Duiveland

In Schouwen-Duiveland is zowel het percentage sociaal eenzamen als het percentage emotioneel eenzamen het hoogst (respectievelijk 52% en 24%). In Schouwen-Duiveland zijn iets minder mensen dan gemiddeld in de Oosterschelderegio lid van een (sport)vereniging.

Noord-Beveland

Met 8% heeft Noord-Beveland het hoogste percentage (zeer) ernstig eenzamen. Het percentage matig eenzamen is hier juist het laagst (33%), waardoor het totale percentage dat eenzaam is (matig, ernstig en zeer ernstig) vergelijkbaar is met het gemiddelde in de Oosterschelderegio. In de gemeente Noord-Beveland zijn iets meer mensen dan gemiddeld in de Oosterschelderegio lid van een (sport)vereniging.

Hoe komt de GGD aan deze informatie?

De gegevens in deze infokaart zijn afkomstig uit de volwassenenmonitor 2005 van de GGD'en van Brabant en Zeeland. Het onderzoek is uitgevoerd in de GGD-regio's West-Brabant, Hart voor Brabant, Eindhoven, Zuidoost Brabant en Oosterschelde (zie figuur 9). In 2005 hebben bijna 44.000 19- t/m 64-jarigen in Brabant en Zeeland een vragenlijst ingevuld. Waar in deze infokaart risicogroepen worden beschreven, is steeds gekeken naar geslacht, leeftijd, etniciteit, burgerlijke staat, huishoudsamenstelling, opleiding, werksituatie, kunnen rondkomen, mate van verstedelijking en GGD-regio.

Meer informatie?

Voor meer resultaten uit de volwassenenmonitor gaat u naar www.GGDgezondheidsatlas.nl. Op deze website vindt u meer cijfers. Daar vindt u tevens een link naar de andere infokaarten die over de 19- t/m 64-jarigen zijn geschreven. Deze informatie is met name bedoeld voor de gemeenten bij het maken van gezondheidsbeleid. De GGD Zeeland kan gemeenten bij het ontwikkelen, uitvoeren en evalueren van gezondheidsbeleid ondersteunen.

Bron: www.gezondheidsatlas.nl

Figuur 9. GGD-regio's Zeeland en Brabant

Bronnen

1. Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen (KNAW):
<http://www.onderzoekinformatie.nl/nl/oi/nod/onderzoek/OND1304932/>
2. Sociale relaties. Nationaal Kompas Volksgezondheid. RIVM.
3. Eenzaamheid. Definitie, ernst en omvang. Regionaal Kompas Volksgezondheid. E. Pallast.
4. Ondanks drukte toch op weg naar een vrijetijdssamenleving – Sociaal en Cultureel Rapport 2004 – Hoofdstuk 12 – SCP, Den Haag, 2004.
5. Ontwikkeling in het lokaal vrijwilligersbeleid. Het internationaal jaar voor de vrijwilligers; een jaar later – Werkdocument 94 – Ton van der Pennen – SCP, Den Haag, 2003.

Colofon

Auteurs: Drs. Anke van Gestel

GGD Zuidoost-Brabant, afd. Onderzoek en Ontwikkeling

Karin Weterings

GGD Zeeland, afdeling Beleidsadvisering en -Ondersteuning

www.ggdzeeland.nl en www.GGDgezondheidsatlas.nl

© GGD Zeeland, Goes, mei 2007.